

Piotr Nazaruk

Konstrukcja prawna porozumień wspólników (akcjonariuszy) w spółkach kapitałowych

[Legal Structure of Shareholders' (Stockholders') Agreements in Capital Companies]

Abstract

This article analyzes the legal character and content of shareholders' (stockholders') agreements in capital companies that have their origins in the tradition of common law. The article presents the possibilities of adopting Anglo-Saxon concepts into the Polish legal system. The aforementioned agreements regulate the principles of establishing and operating capital companies. The main purpose of these agreements is to normalize the relations between capital companies' shareholders (stockholders). The parties to such agreements may also be the companies to which the agreements relate. The article presents the differences between the content included in the agreements (statutes) of capital companies and in the shareholders' (stockholders') agreements. Concluding agreements is possible based on the freedom of contracts pursuant to Art. 353¹ of the Civil Code, which, however, applies with restrictions in capital companies. Theoretical analyzes are supplemented by the presentation of practical problems.

Keywords: shareholders' agreements, stockholder, capital company, freedom of contract.

Coraz bardziej powszechne w praktyce gospodarczej stają się zawieranie porozumień pomiędzy przyszłymi wspólnikami (akcjonariuszami) spółek kapitałowych już na etapie tworzenia danej spółki¹. Porozumienia wspólników regulowane są przepisami kodeksu cywilnego, w przeciwieństwie do umów spółek kapitałowych, które podlegają regulacjom kodeksu spółek handlowych². Porozumienia te normują proces tworzenia spółki,

¹ Celem skrócenia wywodów w dalszej części artykułu porozumienia (umowy) wspólników (akcjonariuszy) będą najczęściej określane skrótowo jako „porozumienia wspólników”.

² W literaturze słusznie zwrócono uwagę, iż nie każda umowa między wspólnikami może być postrzegana jako umowa wspólników: umową wspólników w rozumieniu powszechnie rozpoznawalnym w doktrynie będzie tylko taka umowa między wspólnikami spółki, której przedmiotem jest sama

w tym przede wszystkim takie kwestie, jak podjęcie w najbliższej czasie określonych czynności zależnych od wspólników, których skutków nie da się precyzyjnie określić w momencie negocjacji co do treści aktów założycielskich spółek³.

Zawieranie porozumień wspólników / akcjonariuszy (ang. *shareholders agreement*, niem. *Gesellschaftervertrag*) jest możliwe na zasadzie swobody umów, którą stosuje się również w zakresie spółek kapitałowych. Swoboda umów oczywiście podlega pewnym ograniczeniom⁴. Zgodnie z art. 353¹ k.c. do ograniczeń takich należą: właściwość (natura) stosunku cywilnoprawnego, przepisy ustawy oraz zasady współżycia społecznego. Naruszenie rzeczonych ograniczeń skutkuje nieważnością całej umowy (porozumienia) lub jej określonych postanowień (art. 58 k.c.). Porozumienia wspólników mają swój rodowód w tradycji *common law* i praktyka ich stosowania w działalności podmiotów prawa brytyjskiego lub amerykańskiego jest bardzo częsta. Obecnie jednak także w kontynentalnych systemach prawnych porozumienia wspólników mają praktyczne zastosowanie – przede wszystkim w przypadku mniejszych spółek kapitałowych (zrzeszających mniej niż dwudziestu wspólników albo akcjonariuszy)⁵.

Celem porozumienia wspólników jest unormowanie relacji pomiędzy wspólnikami spółki. Stroną porozumienia może być również spółka, której porozumienie dotyczy⁶. Co prawda nie jest to konieczne, jednak włączenie spółki do porozumienia wspólników bez wątpienia podkreśli jego znaczenie; poskutkuje również przypisaniem pewnych obowiązków bezpośrednio samej spółce, co w rezultacie może pomóc w realizacji wyznaczonych celów. Kodeks spółek handlowych nie reguluje bezpośrednio materii porozumienia wspólników. Właściwie jest o nim mowa tylko w art. 338 k.s.h., zgodnie z którym dopuszczalna jest umowa ograniczająca na określony czas rozporządzanie akcją lub częścią ułamkową akcji. Treść ww. przepisu wskazuje, że porozumienie wyłączaające w pełnym zakresie

---

spółka lub która dotyczy wszelkich aspektów jej funkcjonowania. Oznacza to, że decydujące jest istnienie kryterium przedmiotowo-podmiotowego (działania wspólników wobec i w związku ze spółką).

³ A. Rataj, *Umowy wspólników (akcjonariuszy) spółek kapitałowych*, „Monitor Prawniczy”, 2006, nr 1, s. 48 i nn.

⁴ Ł. Gasiński, *Umowy akcjonariuszy co do sposobu wykonania prawa głosu w prawie polskim i amerykańskim*, Warszawa 2006, s. 16 i nn.

⁵ A. Rataj, *Umowy wspólników...*, s. 48 i nn.

⁶ Porozumienia akcjonariuszy nadają spółce akcyjnej pewne cechy spółek osobowych. Tym samym spółka akcyjna staje się atypową spółką akcyjną. Zob. A.W. Wiśniewski, *Prawo o spółkach*. Podręcznik praktyczny, tom 2, Warszawa 2001, s. 29.

na określony czas zbywalność akcji (imiennych lub na okaziciela) będzie obwarowane sankcją nieważności. Stosownie natomiast do art. 338 § 2 k.s.h. możliwe jest zawieranie umów przewidujących prawo pierwokupu lub inne prawo pierwszeństwa nabycia akcji lub ułamkowej części akcji⁷.

Porozumienia wspólników niekiedy trwale towarzyszą działalności spółki i stanowią podstawę stosunków pomiędzy podmiotami zaangażowanymi w spółkę. Największą zaletą porozumienia wspólników w stosunku do umowy (statutu) spółki jest brak obowiązku składania tego dokumentu w aktach rejestrowych spółki, co pozwala na zachowanie go w poufności. Stwarza to możliwość przyjęcia umowy spółki, której tekst będzie zawierał jedynie obligatoryjne elementy, z jednoczesnym uregulowaniem innych kwestii właśnie w porozumieniu wspólników⁸. Wadą takiej opcji jest jednak ograniczenie ochrony na wypadek naruszenia przez spółkę i jej organy postanowień porozumienia. Niezamieszczenie danych postanowień w umowie spółki sprawi bowiem, iż nie będzie możliwe przykładowo wzruszenie uchwały zgromadzenia wspólników naruszającej porozumienie poprzez wytoczenie przewidzianego przepisami k.s.h. powództwa o uchylenie uchwały⁹. W takim wypadku dopuszczalne będzie wyłącznie dochodzenie roszczeń z tytułu niewykonania lub nienależytego wykonania zobowiązania na podstawie przepisów k.c. Ewentualnie w grę może wchodzić jeszcze odpowiedzialność organizacyjna¹⁰.

Zasadnicza różnica pomiędzy umową (statutem) spółki a porozumieniem wspólników polega na tym, że umowa spółki wiąże wszystkie podmioty związane ze spółką, natomiast porozumienie wspólników zobowiązuje tylko jego strony – nawet w przypadku, gdy stronami takiego porozumienia są wszyscy wspólnicy. Jeżeli sama spółka nie jest stroną porozumienia, jego postanowienia nie są dla spółki wiążące. Realizacja postanowień porozumienia wspólników następuje poprzez podjęcie określonych działań przez organy decydujące o kształtowaniu sytuacji spółki, których kompetencje wskazuje ustawa lub umowa spółki czy też jej statut – w polskim porządku prawnym najczęściej zgromadzenie wspólników albo walne zgromadzenie akcjonariuszy. Do skutecznego zawarcia porozumie-

⁷ A. Opalski (red.), Kodeks spółek handlowych, tom 3A. Spółka akcyjna. Komentarz do art. 301–392, Warszawa 2016, komentarz do art. 338.

⁸ Ł. Gasiński, Dopuszczalność zawierania umów (porozumień) akcjonariuszy co do sposobu wykonywania prawa głosu, „Przegląd Prawa Handlowego”, 2000, nr 10, s. 36 i nn.

⁹ R. Potrzeszcz (red.), T. Siemiątkowski (red.), Kodeks spółek handlowych. Komentarz. Tytuł III. Spółki kapitałowe. Dział I. Spółka z ograniczoną odpowiedzialnością, Warszawa 2011, komentarz do art. 249.

¹⁰ A. Rataj, Umowy wspólników..., s. 51 i nn.

nia wspólników wystarczy porozumienie (minimum) dwóch wspólników tej samej spółki¹¹.

Porozumienie wspólników może zostać zawarte na w każdym stadium działalności spółki tj. w czasie funkcjonowania spółki „w organizacji”, wzajemnego funkcjonowania oraz funkcjonowania w czasie, kiedy spółka jest w likwidacji. Porozumienie to może być zawarte w trakcie tworzenia nowego podmiotu mającego prowadzić działalność w formie spółki kapitałowej. Nie ulega natomiast wątpliwości, iż porozumienie wspólników może być zawarte jedynie w okresie istnienia danego podmiotu w obrocie prawnym. Niemożliwe jest bowiem zawarcie takiego porozumienia po zakończeniu działalności spółki kapitałowej i wykreśleniu jej z rejestru przedsiębiorców Krajowego Rejestru Sądowego. Porozumienie wspólników znajduje także zastosowanie jako forma porozumienia (i wzajemnych gwarancji) zawierane pomiędzy dotychczasowymi wspólnikami / akcjonariuszami spółki a nowym inwestorem wchodzącym w skład organu, wnoszącym jako wkład określonej wysokości kapitał, know-how czy też klientelę. Porozumienie takie staje się wówczas umową inwestycyjną i podstawowym motywem jej zawarcia bywa najczęściej podwyższenie kapitału zakładowego danej spółki, jak również utworzenie nowych udziałów bądź akcji do objęcia ich przez określony podmiot. Dzięki porozumieniu wspólników możliwe jest zastrzeżenie, że podejmowanie wszelkich ważniejszych decyzji w spółce, w tym dokonywanie istotnych transakcji, uzależnione będzie od wyrażenia zgody przez określony podmiot, np. przez strategicznego wspólnika / akcjonariusza, czy też od jednomyślności całego organu¹².

Porozumienia wspólników często zawierane są jeszcze na etapie przed zawiązaniem spółki kapitałowej, a więc przed powstaniem spółki w organizacji. Tworzą one zobowiązania pomiędzy przyszłymi wspólnikami, a także zobowiązania na rzecz osoby trzeciej (art. 393 k.c.), których powstanie powiązane jest z czasem przed zawiązaniem spółki, jednakże skutki takich zobowiązań zazwyczaj będą się ujawniać dopiero w okresie po rejestracji spółki. Treść porozumienia wspólników obejmuje zapewnienia, a także określenie pewnych warunków zawieszających¹³.

¹¹ W konsekwencji umowa wspólników nie ma racji bytu w przypadku spółki jednoosobowej (i to zarówno *sensu stricto*, jak i *sensu largo*, tj. w przypadku, gdy wszystkie udziały w spółce należą do jednego wspólnika i samej spółki).

¹² A. Rataj, *Umowy wspólników...*, s. 51 i nn.

¹³ A. Szumański [w:] W. Pyziół, A. Szumański, I. Weiss, *Prawo spółek*, Bydgoszcz 2002, ss. 523 i 524.

Naruszenie porozumienia wspólników powoduje skutek w postaci możliwości dochodzenia naprawienia szkody w wyniku odpowiedzialności *ex contractu* (art. 471 k.c.) albo z tytułu kar umownych (art. 483 k.c.)¹⁴. Zgodnie z art. 471 k.c. dłużnik obowiązany jest do naprawienia szkody wynikłej z niewykonania lub nienależytego wykonania zobowiązania, chyba że niewykonanie lub nienależyte wykonanie jest następstwem okoliczności, za które dłużnik odpowiedzialności nie ponosi. Z kolei zgodnie z art. 483 k.c. można zastrzec w umowie, że naprawienie szkody wynikłej z niewykonania lub nienależytego wykonania zobowiązania niepieniężnego nastąpi przez zapłatę określonej sumy (kara umowna). Dłużnik nie może bez zgody wierzyciela zwolnić się ze zobowiązania przez zapłatę kary umownej. Odpowiedzialność za naruszenie porozumienia wspólników będą ponosić wspólnicy (akcjonariusze) spółek kapitałowych.

Należy podkreślić, że w przypadku zawarcia porozumienia wspólników jego stronom przysługuje, zgodnie ogólnymi zasadami, roszczenie (prawo) spełnienia konkretnego świadczenia w wykonaniu postanowień porozumienia wobec pozostałego (pozostałych) wspólników (akcjonariuszy), którzy mogą się zatem domagać – na wypadek odmówienia spełnienia świadczenia – wyegzekwowania zobowiązania w ramach powództwa. Niestety roszczenie takie nie może skutecznie udaremnić postanowień zawartych w porozumieniach akcjonariuszy. Innymi słowy, domaganie się spełnienia świadczenia będzie skuteczne wtedy, gdy zostanie podniesione we właściwym czasie. Głos akcjonariusza, który został oddany z naruszeniem zasad ustanowionych w porozumieniu akcjonariuszy, należy uznać za ważny, a uchwała podjęta z takim naruszeniem nie może być – co do zasady – zaskarżona na mocy art. 422 k.s.h., ponieważ porozumienie akcjonariuszy nie stanowi „przedłużenia” statutu spółki akcyjnej. Z podobną sytuacją będziemy mieli do czynienia wówczas, gdy w porozumieniu akcjonariuszy zostanie ustanowione prawo pierwszeństwa do nabycia akcji. Jeżeli akcje zostaną sprzedane osobie trzeciej z naruszeniem prawa pierwszeństwa, nie istnieje możliwość wyegzekwowania tego prawa. Pokrzywdzony akcjonariusz lub akcjonariusze mają jedynie możliwość dochodzenia odszkodowania na ogólnych zasadach¹⁵.

¹⁴ A. Szumański, *Regulaminy zarządów i rad nadzorczych spółek kapitałowych*, „Przegląd Prawa Handlowego”, 2003, nr 1, s. 7.

¹⁵ R. Lewandowski, A. Pióro, *Porozumienia akcjonariuszy*, „Monitor Prawniczy”, 2008, nr 19, s. 1062 i nn.

Skutki naruszenia porozumień wspólników mogą być uregulowane w samym porozumieniu. Można tam postanowić, że naprawienie szkody wynikłej z niewykonania lub nienależytego wykonania takiego zobowiązania nastąpi przez zapłatę określonej sumy (kara umowna – art. 483 § 1 k.c.). Ponadto wskazane jest zawarcie w umowie zastrzeżenia, iż dopuszczalne jest żądanie odszkodowania przenoszącego wysokość zastrzeżonej kary (art. 484 § 1 zd. 2 k.c.). Postanowienie to może mieć istotne znaczenie zwłaszcza w przypadku, gdy zachowanie wspólnika sprzeczne z umową wspólników (np. głosowanie w danej sprawie) spowodowało szkody u innego wspólnika w wysokości niemożliwej do oszacowania podczas zawierania umowy. Dodatkowo – jako sankcja w razie złamania przez któregoś ze wspólników postanowień umowy wspólników – pojawić się może automatyczne zobowiązanie do sprzedaży posiadanych przez tego wspólnika udziałów w spółce pozostałym wspólnikom¹⁶. Porozumienia wspólników są „osobowym substratem”¹⁷ wprowadzanym do struktury spółki kapitałowej, często niezbędnym dla małych i średnich korporacji, dla których osobiste powiązanie udziałowców bądź akcjonariuszy może odgrywać istotną rolę w prowadzeniu działalności gospodarczej. Przedmiotem takich porozumień są najczęściej postanowienia dotyczące: przyszłej treści statutu / umowy lub ich zmiany, obsady stanowisk w zarządzie i radzie nadzorczej, ograniczenia zbywalności akcji czy też wykonywania prawa głosu na walnym zgromadzeniu¹⁸. Bez wątpienia istnieje potrzeba nowelizacji kodeksu spółek handlowych w zakresie, w jakim obejmuje on materię porozumień wspólników. Polska regulacja kodeksowa w odniesieniu do praw związanych z uczestnictwem w formie organizacyjno--prawnej skupia się wyłącznie na czynniku finansowym, kapitałowym – co powoduje, że podmioty mniej rozwinięte gospodarczo nie korzystają z takich uprawnień¹⁹. Porozumienie wspólników może de

¹⁶ A. Rataj, *Umowy wspólników...*, s. 53 i nn.

¹⁷ Ł. Gasiński, *Dopuszczalność...*, s. 33 i nn.; J. Okolski, A. Opalski, *Porozumienia akcjonariuszy*, „Przeгляд Prawa Handlowego”, 1999, nr 2, s. 7 i nn.; S. Sołtysiński [w:] S. Sołtysiński, A. Szajkowski, A. Szumański, J. Szwaja, *Kodeks spółek handlowych, tom 3. Spółka akcyjna. Komentarz do art. 301–490*, Warszawa 2013, s. 32.

¹⁸ Porozumienia akcjonariuszy wywołują skutek *inter partes*, co oznacza, że mają moc wiążącą jedynie wobec akcjonariuszy. Zaletą porozumień jest ich daleko posunięta elastyczność – łatwość zawierania oraz modyfikacji. Podstawowymi elementami charakteryzującymi porozumienia akcjonariuszy są: umowny charakter związania akcjonariuszy porozumieniem, brak zależności porozumienia od ustawy czy statutu spółki oraz niemożność bezwzględnego zrzeczenia się przez akcjonariuszy swoich ustawowych uprawnień.

¹⁹ R. Lewandowski, A. Pióro, *Porozumienia akcjonariuszy*, s. 1059.

facto dotyczyć wszystkich sfer związanych ze spółką i jest skuteczne, jeżeli postanowienia porozumienia nie naruszają przepisów ustawy oraz są zgodne z naturą stosunku cywilnoprawnego i zasadami współżycia społecznego. Przedmiotem porozumienia wspólników mogą być postanowienia określające zasady finansowania działalności spółki, zarządzania spółką, relacji między wspólnikami czy też rozporządzania udziałami (akcjami) spółki²⁰. Dla niektórych spraw możliwe jest zastrzeżenie określonej większości wspólników bądź akcjonariuszy koniecznej do skuteczności danej czynności prawnej (np. zawarcia umowy poręczenia, sprzedaży nieruchomości, darowizny, wynajęcia lub dzierżawy części majątku spółki). Konstrukcja porozumienia wspólników prowadzi do stworzenia między wspólnikami (akcjonariuszami) spółki zasad działania w dążeniu do uzyskania korzyści przez spółkę i jej ekonomicznych właścicieli²¹. Wszelkie porozumienia wspólników powstają na gruncie zasady swobody umów wyrażonej w art. 353¹ k.c.²² Co istotne, porozumienia wspólników mają charakter aktów poufnych, które nie są jawnie wystawione do wglądu przez każdego zainteresowanego – w odróżnieniu do tego, jak rzecz wygląda w przypadku statutu spółki akcyjnej. Regulują one istotne kwestie, które zgodnie z przepisami ustawowymi nie mogą być przedmiotem postanowień statutu²³.

Dopuszczalne jest zawieranie porozumień wspólników w odniesieniu do kategorii spraw wyraźnie regulowanych przez k.s.h. Nie istnieją tu żadne ograniczenia treści porozumień wspólników. Należy pamiętać, że postanowienia zawieranych porozumień wspólników muszą być zgodne z treścią obowiązujących przepisów prawa, w szczególności kodeksu spółek handlowych. Kodeks cywilny w art. 58 § 1 i 2 oraz w art. 353¹ wyznacza granice, z których wynika, że: postanowienia porozumień wspólników sprzeczne z ustawą (normami *ius cogens*) lub mające na celu obejście ustawy, klauzule sprzeczne z zasadami współżycia społecznego lub treścią i celem stosunku spółki akcyjnej – są nieważne. Sprzeczne z ustawą będą też postanowienia naruszające bezwzględnie obowiązujące przepisy k.s.h. Tu

²⁰ W umowie zawartej przed utworzeniem spółki przyszli wspólnicy (akcjonariusze) spółki określają przede wszystkim własne wkłady kapitałowe do spółki, podział zadań w procesie tworzenia spółki, terminy podejmowania działań, zasady obejmowania udziałów (akcji), skład organów spółki, termin złożenia wniosku do sądu rejestrowego oraz zasady obejmowania udziałów (akcji) po podwyższeniu kapitału zakładowego istniejącej spółki.

²¹ A. Rataj, *Umowy wspólników...*, s. 53 i nn.

²² S. Sołtysiński [w:] S. Sołtysiński, A. Szajkowski, A. Szumański, J. Szwaja, *Kodeks...*, op. cit., s. 35

²³ S. Sołtysiński [w:] S. Sołtysiński, A. Szajkowski, A. Szumański, J. Szwaja, *Kodeks...*, op. cit., s. 44.

można wskazać np. postanowienie porozumienia wspólników wyłączające, choćby na określony czas, zbywalność akcji lub klauzulę przyznającą akcjonariuszowi prawo kontroli zarządu lub rady nadzorczej spółki²⁴.

W doktrynie podkreśla się fakt, że statut spółki akcyjnej czy też umowa spółki z ograniczoną odpowiedzialnością nie powinny być utożsamiane z porozumieniem wspólników²⁵. Odrębną kwestią jest kwalifikacja prawna porozumienia akcjonariuszy. Porozumienia akcjonariuszy mają charakter zobowiązujący (obligacyjny)²⁶. Żeby jednak porozumienie akcjonariuszy miało charakter stosunku zobowiązującego, konieczne jest, by swoimi postanowieniami określało obowiązki akcjonariuszy i prawa do nabycia akcji oraz ich zbycia. Stronami takiego porozumienia mogą być objęci poszczególni bądź wszyscy akcjonariusze; ponadto możliwe jest wprowadzenie postanowienia, na mocy którego przyszli akcjonariusze będą mogli stać się podmiotem owego porozumienia²⁷. Typowymi postanowieniami porozumień akcjonariuszy są te odnoszące się do prawa sprzedaży akcji (np. prawo pierwszeństwa nabycia akcji), jak również prawa określające prawa i obowiązki akcjonariuszy z zakresu dostępu do informacji oraz kontroli. Z pewnością porozumienia akcjonariuszy występują coraz częściej w funkcjonowaniu spółek akcyjnych. Obecnie dominującym poglądem jest dopuszczalność owych porozumień akcjonariuszy na mocy zasady swobody umów, gdzie strony mogą dowolnie ułożyć stosunek prawny, z ograniczeniami wynikającymi z ustawy, natury stosunku prawnego czy też zasad współżycia społecznego. Samo porozumienie natomiast jest swoistym uzupełnieniem statutu spółki akcyjnej, który ze względu na naturę stosunku korporacyjnego spółki akcyjnej utrudnia ułożenie takiego statutu w taki sposób, jak chcą tego akcjonariusze²⁸.

Wskazuje się, że głównymi przyczynami zawarcia porozumienia wspólników są: chęć ustalenia postanowień umowy spółki przed jej zawarciem, określenia terminu zawarcia określonej umowy czy też wszelkich czynno-

²⁴ R. Lewandowski, A. Pióro, *Porozumienia...*, s. 1061 i nn.

²⁵ Por. w niemieckiej doktrynie U. Hüffer, *Aktiengesetz*, wyd. 8, München 2008, uwagi do § 23 AktG; w doktrynie szwajcarskiej por. P. Forstmoser, A. MeierHayoz, P. Nobel, *Schweizerisches Aktienrecht*, Bern 1996, s. 479.

²⁶ Zob. w niemieckiej doktrynie U. Hüffer, *op. cit.*, a w doktrynie szwajcarskiej P. Forstmoser, A. MeierHayoz, P. Nobel, *op. cit.*, s. 479. Porozumienie akcjonariuszy jest traktowane jako spółka cywilna, tworzy formę tzw. spółki cichej, której wspólnicy tylko w stosunku wewnętrznym (między sobą) tworzą spółkę, na zewnątrz nie występują zaś jako spółka.

²⁷ Warunkiem takiego przystąpienia jest najczęściej zgoda wszystkich dotychczasowych stron porozumienia akcjonariuszy; R. Lewandowski, A. Pióro, *Porozumienia...*, s. 1062 i nn.

²⁸ *Ibidem*.

ści związanych z zarejestrowaniem spółki; takie porozumienie jest wtedy traktowane jako klasyczna umowa przedkontraktowa. Drugim typem przyczyn związanych z zawarciem porozumienia wspólników są te związane z zamiarem określenia praw i obowiązków wspólników o charakterze obligacyjnym, które nie mogą zostać określone w treści umowy spółki. Istotną kwestią dotyczącą porozumień wspólników jest podleganie ich zasadom charakterystycznym dla *lex contractus*. Porozumienia wspólników pozwalają na wprowadzenie pewnej swobody i elastyczności w relacjach między wspólnikami. Ta swoboda doznaje oczywiście – wspomnianych już – ograniczeń wynikających z przepisów prawa o swobodzie kontraktowania, tj. art. 353¹ k.c.

Umowy wspólników zazwyczaj określają następujące kwestie:

- 1) przedmiot umowy wspólników;
- 2) aspekty organizacyjno-prawne współdziałania wspólników w ramach spółki, w tym:
  - ◆ strukturę organów spółki, a w szczególności skład, zasady powoływania i odwoływania, kadencję oraz kompetencje członków rady nadzorczej i zarządu spółki;
  - ◆ wykaz spraw strategicznych, które wymagają zgody wspólników, w tym wyrażonej za pośrednictwem nominowanych przez wspólników ich przedstawicieli do rady nadzorczej, niezależnie od proporcji ich udziału w kapitale zakładowym i ogólnej liczbie głosów na zgromadzeniu wspólników – tzw. prawo weta;
- 3) cel spółki;
- 4) profil działalności spółki;
- 5) cel zawarcia porozumienia wspólników;
- 6) zasady zbywania udziałów w spółce, w tym obowiązek uzyskania zgody drugiej strony na zbycie udziałów spółki, prawo pierwszeństwa nabycia udziałów w spółce;
- 7) zasady zawierania, dokonywania zmian i rozwiązywania umów z podmiotami dominującymi, zależnymi oraz powiązаныmi z udziałowcami spółki;
- 8) zasady przygotowywania budżetów oraz prowadzenia bieżącej sprawozdawczości finansowej;
- 9) zakaz prowadzenia działalności konkurencyjnej;
- 10) czas trwania i zasady rozwiązywania umowy wspólników;
- 11) harmonogram prac nad powołaniem spółki;
- 12) treść umowy (statutu) spółki.

Spory dotyczące porozumień wspólników (akcjonariuszy) są przede wszystkim rozstrzygane przez sądy arbitrażowe na podstawie zawartych tam zapisów na sąd polubowny. Dlatego też sądy państwowe bardzo rzadko rozpoznają sprawy dotyczące takich porozumień.

Zgodnie z wyrokiem Sądu Apelacyjnego w Warszawie z 5 stycznia 2006 r. w sprawie o sygn. akt I ACa 630/05²⁹: „[...] Takie postanowienia umowy, w których wspólnik zrzeka się wykonywania prawa głosu bądź zobowiązuje się do oddania głosu określonej treści [...], stanowią rozporządzenie prawem głosu, bez rozporządzenia udziałem [...], [co] prowadzi do ograniczenia korporacyjnego uprawnienia wspólnika wynikającego z posiadania przez niego udziału, nie może zatem wyrzucić skutków prawnych, jako prowadzące do obejścia prawa (art. 58 k.c.)”. Orzeczenie to jest krytykowane w doktrynie m.in. przez Ł. Gasińskiego, który wskazuje, że trudno zgodzić się ze stanowiskiem, które utożsamia umowę zobowiązującą do określonego głosowania z rozporządzeniem prawem głosu. Rozstrzygnięcie sądu kładzie niepokojący cień na dotychczasowej, powszechnej praktyce obrotu i otwiera dyskusję w kwestii, która wydawała się rozstrzygnięta³⁰.

Na uwagę zasługuje również wyrok Sądu Najwyższego z 7 maja 2009 r., III CSK 315/08³¹, który zaakceptował możliwości ustalenia w umowie wspólników zasad wykonywania prawa głosu. SN wprawdzie wprost nie stwierdził, że umowy takie są dopuszczalne na tle prawa polskiego, a podstawę do ich zawierania stanowi zasada swobody umów wyrażona w art. 353¹ k.c., lecz niewątpliwie zaakceptował dopuszczalność zawierania takich umów. Powyższe orzeczenie spotkało się z aprobatą Ł. Gasińskiego, który wskazuje, że opowiedzenie się za generalną dopuszczalnością zawierania umów wspólników, w tym umów o głosowanie, nie oznacza oczywiście, że każda z takich umów jest ważna i skuteczna. Jak każda umowa obligacyjna, podlega ona ocenie na podstawie art. 353¹ k.c. – i nie można wykluczyć, że postanowienia pewnych umów mogą być nieważne z uwagi na naruszenie ustawy, zasad współżycia społecznego (dobrych obyczajów) lub natury stosunku obligacyjnego³².

²⁹ Opublikowanym w OSA 2007/10, poz. 33.

³⁰ Ł. Gasiński, *Dopuszczalność zaciągania zobowiązań co do sposobu wykonywania prawa głosu w spółce z o.o. oraz podstawa normatywna dochodzenia ich wykonania*, „Glosa”, 2010, nr 1, s. 55 i nn.

³¹ LEX nr 512058.

³² Ł. Gasiński, *Sprzecznosc uchwały zgromadzenia wspólników z umową wspólników*, „Glosa”, 2014, nr 4, s. 29.

Zgodnie z wyrokiem Sądu Apelacyjnego we Wrocławiu z 23 lipca 2020 r., I AGa 137/20, uzgodniony tylko przez wspólników inny – wyłączający przeprowadzenie postępowania likwidacyjnego – sposób zakończenia działalności spółki, zawierający wyraźnie wskazanie sukcesorów spółki, nie ma wpływu wobec osób trzecich na zakres odpowiedzialności pozostałych wspólników za zobowiązania spółki. Ustalenia co do sposobu przeprowadzenia likwidacji nie mogą bowiem godzić w interesy wierzycieli spółki. Tego rodzaju porozumienie ma charakter wewnętrzny (pomiędzy wspólnikami) i nie jest wiążące dla wierzycieli spółki.

Sąd Apelacyjny w Katowicach w wyroku z 29 stycznia 2019 r., sygn. akt I ACa 599/18, stwierdził, że bezpodstawne jest odrywanie umowy pożyczki od postanowień porozumienia wspólników zawartego tego samego dnia, a co więcej wprost wskazującego, że umowa ta jest jednym z elementów zawartego porozumienia. Nie stoi temu na przeszkodzie fakt, że stronami porozumienia byli wspólnicy, a stronami umowy – jeden z nich jako osoba trzecia i spółka, ponieważ obie te czynności miały służyć temu samemu celowi, czyli rozliczeniu wzajemnych zobowiązań wspólników i zapewnieniu możliwości funkcjonowania spółki do czasu jej likwidacji.

Ponadto warto zwrócić uwagę na wyrok Sądu Okręgowego w Łodzi, XIII Ga 840/19, który nie dotyczy wprawdzie spółek kapitałowych, ale może być istotną wskazówką interpretacyjną dla funkcjonowania porozumień akcjonariuszy. Tutaj sąd wskazał, że nie jest możliwe dokonanie na innej drodze zmiany składu osobowego wspólników spółki jawnej, w szczególności na mocy porozumienia wszystkich stron umowy spółki i zgody na wystąpienie wspólnika ze spółki ze skutkiem natychmiastowym.

W kwestii wyroków sądów polubownych dotyczących sporów z zakresu porozumień wspólników należy wskazać, iż są to orzeczenia mające najczęściej charakter poufny i w związku z tym bardzo trudno jest uzyskać do nich dostęp. W ramach swojej praktyki spotkałem się z bardzo ciekawym wyrokiem Sądu Arbitrażowego przy Krajowej Izbie Gospodarczej z 15 września 2014 r. w sprawie o sygn. akt SA 146/12. Arbitrzy ustalili tam nieważność niektórych postanowień porozumienia akcjonariuszy i spółki akcyjnej, które określono jako umowa inwestycyjna. W umowie tej ustalono, że nieważne są postanowienia dotyczące obligacji wymiennych na akcje i opcji na akcje z uwagi na naruszenie zasady swobody umów. W związku z powyższym arbitrzy uznali, iż cała

umowa inwestycyjna jest nieważna, gdyż bez ww. postanowień umowa nie może obowiązywać.

Porozumienia wspólników (akcjonariuszy) w spółkach kapitałowych są niezwykle przydatnymi konstrukcjami prawnymi, dzięki którym wspólnicy (akcjonariusze) mogą elastycznie regulować sprawy spółki poza umowami (statutami) spółek. Porozumienia te *de facto* mogą dotyczyć wszystkich sfer związanych ze spółką. Porozumienia dają wspólnikom (akcjonariuszom) bardzo duże możliwości realizacji ich interesów właścicielskich. Zawieranie porozumień jest możliwe na zasadzie swobody umów z art. 353¹ k.c., którą jednak stosuje się z ograniczeniami w spółkach kapitałowych. Oceny zgodności porozumień z prawem polskim należy wszakże dokonywać zawsze indywidualnie.

Abstrakt

Niniejszy artykuł stanowi analizę charakteru prawnego oraz treści porozumień wspólników (akcjonariuszy) w spółkach kapitałowych, które mają swój rodowód w tradycji *common law* (ang. *shareholders agreement*). W artykule przedstawiono możliwości recepcji anglosaskich koncepcji do polskiego porządku prawnego. Owe porozumienia normują zasady tworzenia i funkcjonowania spółek kapitałowych. Celem porozumień jest unormowanie relacji pomiędzy wspólnikami (akcjonariuszami) spółek kapitałowych. Stronami takich porozumień mogą być również same spółki, których porozumienia te dotyczą. W artykule przedstawiono różnice pomiędzy treściami zawartymi w umowach (statutach) spółek kapitałowych i w porozumieniach wspólników (akcjonariuszy). Zawieranie porozumień jest możliwe na zasadzie swobody umów z art. 353¹ k.c., którą stosuje się jednak z ograniczeniami w spółkach kapitałowych. Analizy teoretyczne są uzupełnione prezentacją problemów praktycznych.

Słowa kluczowe: porozumienia wspólników, akcjonariusz, spółka kapitałowa, swoboda umów.

BIBLIOGRAFIA

- Forstmoser P., MeierHayoz A., Nobel P., Schweizerisches Aktienrecht, Bern 1996.
Gasiński Ł., Dopuszczalność zawierania umów (porozumień) akcjonariuszy co do sposobu wykonywania prawa głosu, „Przegląd Prawa Handlowego”, 2000, nr 10.

Gasiński Ł., *Dopuszczalność zaciągania zobowiązań co do sposobu wykonywania prawa głosu w spółce z o.o. oraz podstawa normatywna dochodzenia ich wykonania*, „Glosa”, 2010, nr 1.

Gasiński Ł., *Sprzecznosc uchwały zgromadzenia wspólników z umową wspólników*, „Glosa” 2014, nr 4.

Gasiński Ł., *Umowy akcjonariuszy co do sposobu wykonania prawa głosu w prawie polskim i amerykańskim*, Warszawa 2006.

Hüffer U., *Aktiengesetz*, wyd. 8, München 2008.

Lewandowski R., Pióro A., *Porozumienia akcjonariuszy*, „Monitor Prawniczy”, 2008, nr 19.

Okolski J., Opalski A., *Porozumienia akcjonariuszy*, „Przegląd Prawa Handlowego”, 1999, nr 2.

Opalski A. (red.), *Kodeks spółek handlowych, tom 3A. Spółka akcyjna. Komentarz do art. 301–392*, Warszawa 2016.

Potrzeszcz R. (red.), Siemiątkowski T. (red.), *Kodeks spółek handlowych. Komentarz. Tytuł III. Spółki kapitałowe. Dział I. Spółka z ograniczoną odpowiedzialnością*, Warszawa 2011.

Pyzioł W., Szumański A., Weiss I., *Prawo spółek*, Bydgoszcz 2002.

Rataj A., *Umowy wspólników (akcjonariuszy) spółek kapitałowych*, „Monitor Prawniczy”, 2006, nr 1.

Sołtysiński S., Szajkowski A., Szumański A., Szwaja J., *Kodeks spółek handlowych, tom 3. Spółka akcyjna. Komentarz do art. 301–490*, Warszawa 2013.

Wiśniewski A.W., *Prawo o spółkach. Podręcznik praktyczny, tom 2*, Warszawa 2001.